

SPEAKING KO'NIKMASINI MUSTAQIL O'RGANUVCHILAR O'RTASIDA RIVOJLANTIRISH USULLARI VA BUNDA VISUAL AXBOROTNING O'RNI

Habibullayeva So'g'diyona Sherzod qizi

Samarqand davlat chet tillari instituti 3-bosqich talabasi.

Annotatsiya: Mazkur maqolada chet tilini mustaqil o'rganuvchi shaxslar o'rtasida gapirish (speaking) ko'nikmasini rivojlantirishning samarali usullari va bu jarayonda visual axborotning tutgan o'rni tahlil qilinadi. Mustaqil ta'lim sharoitida o'quvchi klassik auditoriya muhitidan farqli holda o'z bilim va ko'nikmalarini mustaqil boshqarishga majbur bo'ladi, bu esa nutq faoliyatini rivojlantirishda qo'shimcha metodik yondashuvlarni talab qiladi. Tadqiqotda video materiallar, infografika, tasvirlar, subtitrlı kontent va raqamli platformalar (YouTube, TED Talks, mobil ilovalar) orqali visual axborotdan foydalanishning nutq ravonligi, so'z boyligi va o'z fikrini erkin ifodalash ko'nikmalariga ta'siri ko'rib chiqiladi. Xorijiy va mahalliy tadqiqotchilarning ishlariga tayanilgan holda, mustaqil o'rganuvchilar uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: speaking ko'nikmasi, mustaqil ta'lim, visual axborot, audio-vizual materiallar, motivatsiya, kommunikativ kompetensiya, raqamli ta'lim vositalari.

Abstract: This article analyzes effective methods of developing speaking skills among independent (self-directed) foreign language learners and examines the role visual information plays in this process. Under independent learning conditions, learners must manage their own knowledge and skills without a classroom setting, which requires additional methodological approaches to develop oral communication. The study reviews the influence of video materials, infographics, images, subtitled content, and digital platforms (YouTube, TED Talks, mobile applications) on fluency, vocabulary, and the ability to express thoughts freely.

Drawing on both international and local research, the article offers practical recommendations for self-directed learners.

Keywords: *speaking skill, self-directed learning, visual information, audio-visual materials, motivation, communicative competence, digital learning tools.*

Kirish

Zamonaviy jamiyatda chet tilini bilish shaxsning kasbiy va ijtimoiy faolligini belgilovchi muhim omillardan biriga aylandi. To'rt asosiy til ko'nikmasi — tinglab tushunish, o'qish, yozish va gapirish — orasida aynan gapirish (speaking) ko'nikmasi ko'pchilik o'rganuvchilar uchun eng qiyin bosqich hisoblanadi, chunki u nafaqat lingvistik bilimni, balki psixologik erkinlik, o'z-o'ziga ishonch va real vaqtda fikrni shakllantirish qobiliyatini ham talafo qiladi.

So'nggi yillarda raqamli texnologiyalarning rivojlanishi natijasida mustaqil ta'lim (self-directed / independent learning) shakli tobora ommalashib bormoqda. O'quvchi endi faqat auditoriya sharoitida emas, balki uy sharoitida, onlayn kurslar, ilovalar va internet resurslari yordamida ham til o'rganish imkoniyatiga ega. Biroq mustaqil o'rganuvchilar ko'pincha real muloqot muhitining yetishmasligi, tinglovchisiz mashq qilish qiyinligi va motivatsiyani saqlab turish muammolariga duch keladi. Aynan shu nuqtada **visual axborot** — video, tasvir, infografika, animatsiya va boshqa ko'rgazmali materiallar — muhim yordamchi vosita sifatida namoyon bo'ladi.

1. Mustaqil o'rganuvchi tushunchasi va uning o'ziga xos xususiyatlari

Mustaqil o'rganuvchi (independent/autonomous learner) — bu o'z ta'lim jarayonini o'zi rejalashtiruvchi, maqsad qo'yuvchi, resurslarni tanlovchi va natijalarni o'zi baholovchi shaxsdir. Bunday o'rganuvchilar uchun quyidagi xususiyatlar xosdir:

- o'quv jarayonini tashkil etishda tashqi nazoratning yo'qligi yoki minimalligi;
- o'z-o'zini motivatsiyalash zaruriyati;
- real muloqot sherigi yetishmasligi sababli gapirish amaliyotining cheklanganligi;

- raqamli resurslardan mustaqil foydalanish ko'nikmasining zarurligi.

Ushbu xususiyatlar tufayli mustaqil o'rganuvchilar uchun ishlab chiqiladigan metodika an'anaviy auditoriya metodikasidan farq qilishi, ayniqsa vizual va interaktiv vositalarga ko'proq tayanishi lozim.

2. Speaking ko'nikmasini rivojlantirishning asosiy usullari

Mustaqil sharoitda gapirish ko'nikmasini rivojlantirish uchun qo'llaniladigan samarali usullar quyidagilardan iborat:

2.1. Soya nutqi (shadowing) texnikasi. O'rganuvchi audio yoki video materialdagi nutqni tinglab, ayni paytda uni takrorlaydi. Bu usul talaffuz, intonatsiya va nutq tezligini tabiiy tarzda o'zlashtirishga yordam beradi. Oddiy takrorlash usulidan farqli o'laroq, shadowingda o'rganuvchi gapni to'xtatib emas, balki nutq bilan bir qatorda, uni "soyaday" kuzatib borgan holda talaffuz qiladi. Bu esa miyani real vaqt rejimida ishlashga, ya'ni tinglash va gapirishni bir vaqtda amalga oshirishga o'rgatadi. O'rganuvchi o'z darajasiga mos, aniq va sifatli talaffuzga ega audio va video material tanlaydi (yangiliklar, podkastlar, TED nutqlari, film parchalari va h.k.).

2.2. O'z-o'zi bilan muloqot (self-talk) va yozib olish. Kundalik mavzularda o'z ovozi telefon yoki dasturlar orqali yozib olish, so'ng uni tinglab xatolarni tahlil qilish o'rganuvchiga o'z-o'zini baholash imkonini beradi. Bu usul, ayniqsa, real muloqot sherigi topish qiyin bo'lgan mustaqil o'rganuvchilar uchun nutqni "faollashtirish"ning eng qulay va har doim mavjud bo'lgan vositalaridan biri hisoblanadi.

Mashqning ikkinchi, ajralmas qismi — **yoziq olish (recording)**. O'rganuvchi o'z nutqini telefon, diktafon yoki maxsus dasturlar (masalan, ovoz yozish ilovalari, til o'rganish platformalaridagi speaking-modul) yordamida yozib boradi va keyinchalik uni qayta tinglab, xatolarini mustaqil tahlil qiladi.

2.3. Video-blog va tavsif mashqlari. O'rganuvchi ko'rgan rasm, video yoki voqeani chet tilida tasvirlab berish orqali so'z boyligi va gap tuzish ko'nikmasini mustahkamlaydi.

So'z boyligini kengaytiradi — turli mavzudagi rasm va videolarni tasvirlash o'rganuvchini yangi so'z va iboralarni (sifatlovchilar, fe'llar, predloglar) qidirishga va qo'llashga undaydi.

Gap tuzish ko'nikmasini mustahkamlaydi — vizual material asosida izchil hikoya qurish orqali murakkab va bog'langan gaplar tuzish mashq qilinadi.

Tavsiflovchi (descriptive) nutqni rivojlantiradi — imtihonlarda (masalan, IELTS Speaking Part 2) ham talab qilinadigan "biror narsani batafsil tasvirlab berish" ko'nikmasi shakllanadi.

2.4. Onlayn til almashish platformalari. Tandem, HelloTalk kabi ilovalar orqali ona tili sifatida o'rganilayotgan tilda so'zlashuvchi kishilar bilan muloqot qilish real amaliyot imkoniyatini yaratadi.

2.5. Rol o'yinlari va vaziyatli mashqlar. Do'kondan xarid qilish, mehmonxonaga joylashish kabi kundalik vaziyatlarni o'zi bilan yoki AI-suhbatdosh bilan simulyatsiya qilish orqali amaliy nutq ko'nikmasi shakllanadi. Bu usulning asosiy g'oyasi — tilni mavhum mashqlar orqali emas, balki **aniq, maqsadga yo'naltirilgan kommunikativ vaziyat** doirasida qo'llashdir, bu esa o'rganilgan lug'at va grammatik qoliplarни amaliyotga tatbiq etishning eng tabiiy yo'lidir.

3. Visual axborotning speaking ko'nikmasini rivojlantirishdagi o'rni

Ko'plab xalqaro tadqiqotlar visual va audio-vizual materiallarning chet tilida gapirish ko'nikmasiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Video materiallar tilni faqat matn shaklida emas, balki intonatsiya, mimika, imo-ishora va real kontekst bilan birga taqdim etadi, bu esa o'rganuvchiga tilni "jonli" holatda idrok etish imkonini beradi.

3.1. Motivatsiyaga ta'siri. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, vizual materiallar o'rganuvchilarning darsga qiziqishi va faolligini sezilarli darajada oshiradi, chunki

ular an'anaviy matn asosidagi mashqlarga qaraganda yanada qiziqarli va tushunarli hisoblanadi.

3.2. So'z boyligi va kontekstual tushunish. Videodagi vaziyat va tasvirlar so'zlarning ma'nosini kontekst orqali tushunishga yordam beradi, natijada o'rganuvchi yangi so'z va iboralarni yodlash o'rniga tabiiy ravishda o'zlashtiradi.

3.3. Talaffuz va intonatsiyani shakllantirish. Original nutq egalarining video orqali gapirishini kuzatish o'rganuvchiga to'g'ri talaffuz, urg'u va nutq ohangini tabiiy modeldan o'rganish imkonini beradi.

3.4. Fikrni tuzilmalashtirish vositasi sifatida. Ba'zi tadqiqotlarda infografika, rasm va tasvirlar asosida savol-javob va mind-map (fikrlar xaritasi) tuzish orqali o'quvchilarning fikrlarni tizimli tarzda og'zaki bayon qilish qobiliyati rivojlanishi ko'rsatilgan — bu usul, xususan, ikki tilda parallel tahlil qilishda ham samarali natija bergan.

3.5. Raqamli platformalar va ochiq ta'lim resurslari. TED Talks kabi platformalar orqali nafaqat tinglab tushunish, balki nutqning tuzilishi, argumentatsiya uslubi va notqlik mahoratini o'rganish mumkin. Bunday materiallarni tomosha qilgandan so'ng, mavzu yuzasidan o'z fikrini og'zaki bayon qilish mashqi speaking ko'nikmasini samarali mustahkamlaydi.

4. Amaliy tavsiyalar

Mustaqil o'rganuvchilar uchun quyidagi tavsiyalar berilishi mumkin:

1. Har kuni kamida 10-15 daqiqa video yoki audio-vizual material tinglash va shadowing usulida takrorlash;
2. Ko'rilgan video yoki rasm asosida 2-3 daqiqalik og'zaki tavsif tayyorlash va uni ovoz yozib olish;
3. TED Talks yoki shunga o'xshash platformalardagi qisqa nutqlarni tahlil qilib, o'z mavzusida shunga o'xshash nutq tuzish;
4. Til almashish ilovalari orqali haftada kamida 1-2 marta real muloqot amaliyoti o'tkazish;

5. O'z nutqini muntazam yozib borish va vaqt o'tishi bilan taraqqiyotni solishtirish orqali motivatsiyani saqlab turish.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, mustaqil o'rganuvchilar uchun speaking ko'nikmasini rivojlantirish an'anaviy auditoriya sharoitidagidan farqli, ko'proq o'z-o'zini boshqarish va tashqi resurslarga tayanishni talab qiluvchi jarayondir. Ushbu jarayonda visual axborot — video materiallar, tasvirlar, infografika va raqamli platformalar — nafaqat tilni tushunishni osonlashtiradi, balki o'rganuvchining motivatsiyasini oshiradi, talaffuz va intonatsiyani tabiiy modeldan o'zlashtirish imkonini beradi hamda fikrni tizimli tarzda og'zaki ifodalash ko'nikmasini shakllantiradi. Shu sababli, mustaqil ta'lim metodikasini ishlab chiqishda visual vositalardan maqsadli va tizimli foydalanish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Kathirvel, K., & Hashim, H. (2020). The Use of Audio-Visual Materials as Strategies to Enhance Speaking Skills among ESL Young Learners. — https://www.researchgate.net/publication/347543626_The_Use_of_Audio-Visual_Materials_as_Strategies_to_Enhance_Speaking_Skills_among_ESL_Young_Learners
2. Developing speaking skills in EFL young learners through visual and audiovisual materials (2023). — https://www.researchgate.net/publication/380838235_Developing_speaking_skills_in_EFL_young_learners_through_visual_and_audiovisual_materials
3. Developing Speaking Skills in Third-Grade Students Through the Analysis of Visual Material in Two Languages (Lithuanian and English) (2025). — <https://doi.org/10.3390/bs15101362>
4. Kharbe, A. Visual Aids as a Part of Second Language Learning Strategies. https://www.academia.edu/110377291/Visual_Aids_as_a_Part_of_Second_Language_Learning_Strategies

5. Implementing Audio-Visual Materials (Videos), as an Incidental Vocabulary Learning Strategy, in Second/Foreign Language Learners' Vocabulary Development (2019). Journal on English Language Teaching. — <https://eric.ed.gov/?id=EJ1220725>
6. The Effectiveness of Audiovisual in Improving English Speaking Skills. — <https://jurnaldidaktika.org/contents/article/download/890/500/>
7. Chet tilini o'qitishda yozuv, o'qish, gapirish hamda tinglab tushunish kompetensiyalarini rivojlantirish (2021). Jamiyat va innovatsiyalar. — https://www.researchgate.net/publication/352858356_Shet_tilini_o'qitishda_yozuv_o'qish_gapirish_hamda_tinglab_tushunish_kompetensiyalarini_rivojlantirish
8. Nemis tilida gapirish ko'nikmasini rivojlantirish usullari (2025). Uz Conferences, 1(2). — <https://uzresearch1.uz/index.php/UC/article/view/168>
9. Montessori sinflarida ingliz tilida gapirish va eshitish ko'nikmalarini rivojlantirish usullari (2025). — <https://inlibrary.uz/index.php/zdpp/article/view/62421>
10. O'quvchilarning nutq so'zlash ko'nikmasini rivojlantirish masalalari. — <https://interscience.uz/index.php/home/article/download/2129/2030/6825>